

EDYTA WOLTER*

Upowszechnianie wiedzy przyrodniczej, idei ochrony przyrody na łamach „Młodego Przyrodnika. Czasopisma dla młodzieży” wydawanego nakładem Drukarni i Księgarni Świętego Wojciecha

Wstęp

Drukarnia i Księgarnia św. Wojciecha jest najstarszą katolicką oficyną wydawniczą w Polsce, działającą od 1895 r. w Poznaniu, a więc od czasu, gdy dzięki staraniom arcybiskupa Floriana Stablewskiego ukazał się pierwszy numer „Przewodnika Katolickiego”. Wydawnictwo książkowe założono 17 grudnia 1897 r., wówczas redakcja „Przewodnika Katolickiego” połączyła się ze wspomnianym wydawnictwem książkowym i przyjęła nazwę Księgarnia Świętego Wojciecha. Ksiądz Piotr Wawrzyniak w 1902 r. przekształcił spółkę akcyjną w spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością. Celem działalności była katolicka działalność naukowa, oświatowa, społeczno-dobroczynna. Dynamiczny okres rozwoju oficyny wydawniczej w zakresie wydawania książek i czasopism, zakładów graficznych, fabryki figur i sprzętów kościelnych, fabryki papieru „Malta” przypadł na lata 20. XX w. Można także przypomnieć, że wieloletnim dyrektorem księgarni był biskup Stanisław Adamski. Po II wojnie światowej, w 1945 r. reaktywowano spółkę pod zarządem Centralnego Przemysłu Graficznego, w warunkach przejęcia przez władze komunistyczne nieruchomości. W 1956 r. wznowiono wydawanie

* Prof. nadzw. dr hab., Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Wydział Nauk Pedagogicznych, Katedra Historii Wychowania i Dziejów Oświaty, 01-938 Warszawa, ul. Wóycickiego 1/3.

„Przewodnika Katolickiego”. Drukarnia i Księgarnia św. Wojciecha działa więc już 119 lat, a w 2015 r. obchodziła 120. rocznicę swego istnienia. Należy do czołówki wydawnictw książek religijnych w Polsce¹.

Niniejszy artykuł ma strukturę problemową, podstawę źródłową analizy wewnętrznej „Młodego Przyrodnika. Czasopisma dla młodzieży” stanowią dwa roczniki: 1937/1938 i 1938/1939 – ogółem 20 numerów. Celem jest zaprezentowanie treści przedmiotowego miesięcznika w zakresie upowszechniania wiedzy przyrodniczej, idei ochrony przyrody wśród uczniów szkół powszechnych i średnich ogólnokształcących. Należy podkreślić, że miesięcznik wydawano w Poznaniu, w latach 1937–1939, nakładem Drukarni i Księgarni św. Wojciecha – z polecenia i pod opieką Państwowej Rady Ochrony Przyrody przez dr Helenę Szafranównę², następnie z polecenia i pod opieką Ligii Ochrony Przyrody przez doc. dra Jana Sokołowskiego³. Miesięcznik redagowano przy współudziale Komitetu Redakcyjnego w następującym składzie osobowym: L. Jaxa-Bykowski, B. Dyakowski, D. Gayówna, Z. Gąsiorowska, B. Hryniewiecki, A. Jakubski, E. Jarmulski, K. Przemyślany Simm, J. Sokołowski, W. Szafer, H. Szafranówna, Sz. Wierdak, A. Wodiczko. W słowie wstępnym do pierwszego numeru miesięcznika Bernard Chrzanowski napisał: „powinno być z tego pisma dużo radości; powinno ono zwiększyć zbliżenie młodzieży do przyrody, a z nim gorętsze przywiązanie do ojczystej ziemi”⁴.

Artykuły poświęcone problematyce ochrony przyrody

Adam Wodiczko w artykule *Co Polska dała światu w dziedzinie ochrony przyrody* nawiązał do pierwszych królewskich zarządzeń ochrony przyrody w epoce średniowiecza oraz w okresie niewoli narodowej. Stwierdził, że pod względem działalności na rzecz ochrony przyrody Polska zajmuje przodujące miejsce, a ochrona przyrody w połączeniu z miłością do ziemi ojczystej stała się cechą polskiego patriotyzmu. Według Wodiczki „ochrona przyrody to realizacja czynnej miłości ziemi ojczystej”⁵. Witold Kulesza wyjaśnił młodemu czytelnikowi, że pod

¹ Książka, prasa i radio, [w:] *Polska Niepodległa. Encyklopedia PWN*, Warszawa 2007, s. 500–504. Por. *Święty Wojciech Wydawnictwo*, www.swietywojciech.pl/pl/0_nas/o_nas.html; *Drukarnia i Księgarnia św. Wojciecha Sp. z o.o.*, www.diksw.pl; <http://ekai.pl/diecezje/poznanska/x77784/poznan-drukarnia-i-ksiegarnia-sw-wojciecha> [dostęp: 2.10.2014].

² Adres redakcji: Państwowe Liceum Pedagogiczne w Inowrocławiu, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, wrzesień 1937, R. 1, nr 1, wewnętrzna strona okładki.

³ Adres redakcji: ul. Słoneczna 20, m. 2 w Poznaniu, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, listopad 1938, R. 2, nr 3, wewnętrzna strona okładki.

⁴ B. Chrzanowski, *Słowo wstępne*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, wrzesień 1937, R. 1, nr 1, s. 1.

⁵ A. Wodiczko, *Co Polska dała światu w dziedzinie ochrony przyrody*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, wrzesień 1937, R. 1, nr 1, s. 5.

koniec XIX w. na ziemiach polskich było siedem parków narodowych: w Karpatach (Pieniński, Babiogórski, Czarnohorski, Tatrzański – w organizacji), w Górach Świętokrzyskich (Park Narodowy im. S. Żeromskiego), w Wielkopolsce (Puszczykowo-Ludwikowo) oraz największy i najstarszy, istniejący od 1921 r., Białowiecki Park Narodowy. Wśród 180 rezerwatów przyrody było 120 leśnych, 16 stepowych, 12 torfowiskowych, 10 skalnych, 3 wodne, 19 zwierzęcych. Przy czym 112 stanowiło własność państwową, 52 – prywatną, 10 – komunalną, 4 zakupiła Liga Ochrony Przyrody ze składek (przeważnie) młodzieży, a 2 należały do Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego. Ogólna powierzchnia tych rezerwatów wynosiła około 2,5 tysiąca hektarów⁶.

Józef Paczoski napisał o narodowo-historycznym (teren łowów królewskich), estetycznym (bezcenne piękno) i naukowym (wzór pralasu, czyli lasu dziewiczego) znaczeniu Parku Narodowego w Białowieży⁷. Adam Wodiczko uzasadniał konieczność pojednania z przyrodą, która wpływa uzdrawiająco na istoty ludzkie, jest źródłem radości. Poza tym las stanowi naturalny, harmonijny ekosystem współzyskujących w nim roślin i zwierząt⁸. Wodiczko podkreślił kulturowe uwarunkowania stosunku człowieka do przyrody, podając przykłady polskich twórców, takich jak S. Goszczyński, W. Pol, A. Mickiewicz, S. Witkiewicz, K. Przerwa-Tetmajer, J. Kasprówicz, którzy w swoich dziełach sławili piękno przyrody i krajobrazu Tatr⁹. Napisał również o zasługach Tytusa Chałubińskiego, którego uznano za odkrywcę Tatr oraz znaczeniu Jana Gwalberta Pawlikowskiego w zakresie szerzenia idei ochrony przyrody, pojmowanej w aspekcie prądu kulturowego. Wzmiankował o działalności Sekcji Ochrony Tatr Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego¹⁰. Wodiczko poświęcił uwagę obszarowi Jaworzyny Spiskiej w Tatrach – najpiękniejszych partii Tatr Wysokich wraz z Dolinami Białej Wody i Jaworowej. Opisał piękno przyrody Tatr. Stwierdził, że Park Narodowy w Tatrach Wysokich i Bielskich powinien stać się ostoją pierwotnego krajobrazu, przyrody górskiej i służyć potomnym jako najpiękniejszy skrawek pierwotnej przyrody¹¹.

J. Szaferowa napisała o stanie cisów oraz ich skupieniu w Karpatach, na Wyżynie Małopolskiej, na Pomorzu (cisowy bór w Puszczy Tucholskiej). Podkreśliła, że jest to drzewo ginące, przypomniała także pierwsze zarządzenia dotyczące jego ochrony na ziemiach polskich¹². E. Lubicz-Niezabitowski jest autorem artykułu

⁶ Por. W. Kulesza, *Ile mamy rezerwatów w Polsce*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży” wrzesień 1937, R. 1, nr 1, s. 9.

⁷ Por. J. Paczoski, *Jakie znaczenie ma dla nas i przyszłych pokoleń Park Narodowy w Białowieży*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, październik 1937, R. 1, nr 2, s. 4.

⁸ Artykuł w formie odczytu był wygłoszony w Radio Poznań (na zakończenie cyklu programów pt. *Radość lata*). Por. A. Wodiczko, *Obcowanie z przyrodą jako źródło radości*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, październik 1938, R. 2, nr 2, s. 21–22.

⁹ Por. A. Wodiczko, *Tatry w naszej kulturze*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, listopad 1938, R. 2, nr 3, s. 39–40.

¹⁰ Por. tamże, s. 41.

¹¹ Por. A. Wodiczko, *Jaworzyna wróciła do Polski*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, luty 1939, R. 2, nr 6, s. 83.

¹² Por. J. Szaferowa, *Cis, drzewo ginące*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, grudzień 1938, R. 2, nr 4, s. 56–58.

poświęconego problematyce wyniszczania ptaków drapieżnych (takich jak np. pułchacz) oraz potrzebie ochrony fauny w Polsce¹³. Natomiast L. Karpowicz, pisząc o przyrodzie w Puszczy Białowieskiej, zachęcał czytelników do – jak to ujął – „łowów” kamerą filmową, dzięki której można uwiecznić piękno przyrody¹⁴.

W miesięczniku systematycznie publikowano przyrodnicze artykuły edukacyjne, m.in. o życiu jeleni¹⁵, rozwoju mchów¹⁶, o owadach¹⁷, pszczołach (które są pożyteczne dla człowieka)¹⁸, mrówkach¹⁹, obserwacjach fenologicznych²⁰, roślinach owadożernych²¹, rozwoju roślinności na kuli ziemskiej, roślinach kopalnych²², zwiastunach wiosny (opis przyrody w końcu lutego 1939 r., z ilustracjami)²³, wiosennych roślinach²⁴ (takich jak np. przebiśnieg, zawilec, przylaszczek, sasanki wiosenne²⁵), roślinności nadmorskiej (mikołajku nadmorskim, rokitniku zwyczajnym, wrzoścu błotnym)²⁶, życiu pszczół wiosną²⁷, zapylaniu kwiatów²⁸, ochronie drzew owocowych²⁹, cechach charakterystycznych dla poszczególnych gatunków drzew (takich jak wierzba, płatan, orzech włoski, dąb, czeremcha, kasztanowiec,

¹³ Por. E. Lubicz-Niezabitowski, *Ginące ptaki w Polsce*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, listopad 1937, R. 1, nr 3, s. 2–5.

¹⁴ L. Karpowicz, *Na tropie przyrody*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, luty 1939, R. 2, nr 6, s. 89–92.

¹⁵ W. Rakowski, *Jelenie, książęta naszych lasów*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, grudzień 1937, R. 1, nr 4, s. 2–4.

¹⁶ E. Jarmulski, *Jakże się to dzieje, że mchy mają czapeczki?*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, grudzień 1937, R. 1, nr 4, s. 6–7.

¹⁷ J. Urbański, *Jak zimują owady?*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, styczeń 1939, R. 2, nr 5, s. 65–67.

¹⁸ Z. Niklewski, *Pszczoły w zimie*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, luty 1939, R. 2, nr 6, s. 84–86. Por. Z. Niklewski, *Żywot pszczół*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, kwiecień 1939, R. 2, nr 8, s. 120–121.

¹⁹ J. Urbański, *Mrowisko i jego goście*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, czerwiec 1939, R. 2, nr 10, s. 145–148.

²⁰ W. Kulesza, *Obserwacje fenologiczne. Kalendarzyk fenologiczny*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, grudzień 1937, R. 1, nr 4, s. 12–13.

²¹ B. L., *Rośliny owadożerne*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, czerwiec 1939, R. 2, nr 10, s. 148–150.

²² Por. B. Dykowski, *Lasy z paprotników*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, styczeń 1938, R. 1, nr 5, s. 1–4.

²³ J. S., *Zwiastuny wiosny*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, marzec 1939, R. 20, nr 7, s. 97–100.

²⁴ J. Szaferowa, *Krokus i zimowił*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, marzec 1938, R. 1, nr 7, s. 4–7.

²⁵ J. Urbański, *Nasze kwiaty wiosenne*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, maj 1938, R. 1, nr 9, s. 5–7.

²⁶ J. Urbański, *Roślinność naszego wybrzeża*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, czerwiec 1938, R. 1, nr 10, s. 7–10.

²⁷ Z. Niklewski, *Wiosna w naszej pasiece*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, marzec 1939, R. 2, nr 7, s. 103–104.

²⁸ Z. Niklewski, *Zapylanie kwiatów*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, maj 1939, R. 2, nr 9, s. 129–132.

²⁹ K. Simm, *Opiekować się drzewami owocowymi*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, czerwiec 1938, R. 1, nr 10, s. 10–13.

jarzębina)³⁰, gatunkach brzozy³¹, szkodliwości wycinania lasów (rosnących 20–50 lat)³², ekosystemie lasu i wzajemnej zależności drzew, owadów, ptaków owadożernych³³ i innych zwierząt³⁴, koloniach bakterii świecących światłem³⁵. Zwracano uwagę na konieczność ochrony zwierząt, podając zalecenia teoretyczne (takie jak poznanie roli poszczególnych zwierząt jako czynnika regulującego równowagę biologiczną w przyrodzie) oraz wskazówki praktyczne w zakresie upowszechniania i wdrażania idei ochrony przyrody dzięki m.in. pogadankom, plakatom informacyjnym, tablicom, wykresom³⁶. Pisano o siedliskach roślin tropikalnych, ich pięknie i sile życia³⁷, o rybach³⁸, glonach³⁹, znaczeniu łąk podmorskich (zespółach roślin podwodnych, do których przystosowują się poszczególne organizmy)⁴⁰, grzybach⁴¹, ptakach⁴², drzewach – takich jak leszczyna, kasztanowiec, wiąz⁴³, świerk, jodła, limba, modrzew, sosna⁴⁴. Opisano życie bociana czarnego

³⁰ W. Kulesza, *O rozpoznawaniu drzew w stanie bezlistnym*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, marzec 1938, R. 1, nr 7, s. 7–10.

³¹ Takich jak: brzoza karłowata, ojcowska, niska, omszona, karpacka. Por. J. Szaferowa, *Polskie brzozy*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, marzec 1939, R. 2, nr 7, s. 105–109.

³² „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, wrzesień 1938, R. 2, nr 1, s. 6.

³³ Por. K. Simm, *Strzygonia czyli sówka choinkowa*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, listopad 1938, R. 2, nr 3, s. 33–35.

³⁴ W. Szczerciński, *Czym żyje zwierzyna w zimie?*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, styczeń 1939, R. 2, nr 5, s. 67–71.

³⁵ J. Szaferowa, *Świecące rośliny*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, maj 1939, R. 2, nr 9, s. 132–134.

³⁶ Por. J. Dyakowski, *Ochrona pożytecznych lub obojętnych dla człowieka zwierząt, które są tępione wskutek błędnego mniemania o ich szkodliwości, wskutek przesądów i zabobonów lub nieuzasadnionego wstrętu jaki budzą*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, grudzień 1937, R. 1, nr 4, s. 13.

³⁷ W. Alkiewicz, *W tajemniczej dżungli indyjskiej*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży” luty 1938, R. 1, nr 6, s. 7–10.

³⁸ W. Klimatycki, *Węgorz – tajemniczy wędrowiec*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, kwiecień 1938, R. 1, nr 8, s. 4–6; W. Rakowski (kierownik Akwarium w Palmiarni Parku Wilsona), *Budujemy akwaria*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, kwiecień 1938, R. 1, nr 8, s. 6–10.

³⁹ F. Krawiec, *Okrzemki i węzlice najpiękniejsze glony naszyć wód*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, styczeń 1939, R. 2, nr 5, s. 74–76.

⁴⁰ Por. K. Simm, *Życie na podmorskiej łące*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, kwiecień 1938, R. 1, nr 8, s. 1–2.

⁴¹ F. Teodorowicz, *Nie męczcie grzybów*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, wrzesień 1938, R. 2, nr 1, s. 1–4.

⁴² J. Sokołowski, *Kuropatwa, przepiórka i bażant*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, październik 1938, R. 2, nr 2, s. 23–35; tenże, *Ptaki wodne w zimie*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, grudzień 1938, R. 2, nr 4, s. 50–53; A. Wiśniewski, *Pamiętajmy o głodnych ptaszkach*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, grudzień 1938, R. 2, nr 4, s. 49–50; tenże, *Sójka*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, luty 1939, R. 2, nr 6, s. 86; tenże, *Sikorka modra*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, czerwiec 1939, R. 2, nr 10, s. 151.

⁴³ M. Mazarak, *Jak zimują nasze drzewa*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, grudzień 1938, R. 2, nr 4, s. 54–55.

⁴⁴ H. Szafranówna, *Poznajmy nasze drzewa iglaste*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, luty 1939, R. 2, nr 6, s. 87–89.

w Białowieży⁴⁵, psów (które należy karmić zimą)⁴⁶, żółwia greckiego (*Testudo graeca*)⁴⁷, nietoperzy⁴⁸, pożytecznych ptaków (do jakich należą sowy)⁴⁹ oraz wielu innych zwierząt⁵⁰, żyjących na kuli ziemskiej⁵¹, a także o przystosowaniu się zwierząt do środowiska ich życia (np. białego niedźwiedzia do tła polarnych okolic)⁵². Wiosną 1939 r. dr Wiesław Rakowski – kierownik Akwarium w Parku Wilsona w Poznaniu napisał o prawidłowym funkcjonowaniu akwarium (woda, przewietrzanie, temperatura wody, ustawienie akwarium itp.)⁵³, a także o jego mieszkańcach i biologii fauny morskiej⁵⁴.

Na łamach „Młodego Przyrodnika. Czasopisma dla młodzieży” drukowano również interesujące opowiadania (ilustrowane wizerunkami roślin chronionych⁵⁵, zabytków przyrody) o pięknie przyrody⁵⁶, faunie morskiej⁵⁷, które kształtowały postawy estetyczne, ekologiczne dzieci i młodzieży. Były pomocne w procesie wychowania do prawidłowych relacji ze zwierzętami (zwłaszcza ptakami), również w zakresie pomocy im zimą⁵⁸. Wśród autorów opowiadań przyrodniczych można

⁴⁵ A. Wiśniewski, *Bocian czarny w Białowieży*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, listopad 1938, R. 2, nr 3, s. 45.

⁴⁶ F. Dąbrowski, *Nie zapomnijmy o wiernym słudze*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, grudzień 1938, R. 2, nr 4, s. 53.

⁴⁷ J. Urbański, *O żółwiu greckim*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, luty 1939, R. 2, nr 6, s. 94–95.

⁴⁸ W. Skuratowicz, *Z życia nietoperzy*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, kwiecień 1939, R. 2, nr 8, s. 115–117.

⁴⁹ A. Wiśniewski, *Sowy*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, kwiecień 1939, R. 2, nr 8, s. 118–119.

⁵⁰ T. Dominik, *Matuzalemy wśród drzew w Czarniejewie pod Gnieznem*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, styczeń 1939, R. 2, nr 5, s. 71–73; Z. Półoś, *Gołąb pocztowy*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, kwiecień 1939, R. 2, nr 8, s. 122–123; W. Skuratowicz, *Orzesznica*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, czerwiec 1939, R. 2, nr 10, s. 156–158.

⁵¹ J. Urbański, *Olbrzymy i karły wśród zwierząt*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, grudzień 1938, R. 2, nr 4, s. 58–60.

⁵² Z. N., *O przystosowaniu w przyrodzie*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, czerwiec 1939, R. 2, nr 10, s. 152–154.

⁵³ Por. W. Rakowski, *Akwarium morskie*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, kwiecień 1939, R. 2, nr 8, s. 124–127.

⁵⁴ W. Rakowski, *Akwarium morskie*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, czerwiec 1939, R. 2, nr 10, s. 158–159.

⁵⁵ Przykład stanowi opowiadanie W. Kuleszy *Cud wiosny w Tatrach*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, marzec 1938, R. 1, nr 7, s. 1–4.

⁵⁶ W. Kulesza, *Dzieci słońca*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, maj 1938, R. 1, nr 9, s. 1–3.

⁵⁷ S. Jakubisiak, *Goście z dalekich mórz na targowiskach miasta*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, marzec 1939, R. 2, nr 7, s. 119–122. Por. tenże, *Jeszcze o gościach z dalekich mórz na targowiskach miasta*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, maj 1939, R. 2, nr 9, s. 138–141.

⁵⁸ M. Mniszek Tchorznicki, *Kośba zimy*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, grudzień 1937, R. 1, nr 4, s. 7–8.

wymienić: J. Sokołowskiego⁵⁹, H. Szafranównę⁶⁰, W. Kuleszę⁶¹, J. Mondelską⁶², B. Dyakowskiego⁶³, T. Karpowicza⁶⁴, E. Jarmulskiego⁶⁵, M. Mniszka Tchorznickiego⁶⁶, A. Wiśniewskiego⁶⁷, I. Potęgę⁶⁸, M. Pawlikowskiego⁶⁹.

Sekcje, kółka szkolne ochrony przyrody, miłośników przyrody

Już w pierwszym numerze miesięcznika Emil Jarmulski wskazał na konieczność poznawania przyrody i zakładania kółek przyrodniczych, krajoznawczych, miłośników ptaków, przyjaciół zwierząt. Wyjaśniał, że każda szkoła, w której powstaną takie kółka, stanie się stowarzyszeniem związkowym Ligi Ochrony Przyrody w Polsce. Każde kółko, które opłaca roczną składkę (30 groszy), w zamian otrzyma Znaczek Ligi Ochrony Przyrody z wizerunkiem żubra. Jarmulski podał cenną informację dotyczącą siedemdziesięciu żubrów czystej krwi na świecie – z których 25 żyje w Polsce⁷⁰.

W „Młodym Przyrodniku. Czasopiśmie dla młodzieży” systematycznie prowadzono rubrykę poświęconą działalności szkolnych kółek i sekcji. Egzemplifikację stanowi *Roczny ramowy program pracy sekcji – Przyjaciół Przyrody – przy szkole powszechnej nr 4 im. Marii Konopnickiej w Grudziądzu*, który opublikowano

⁵⁹ J. Sokołowski, *Moi przyjaciele*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, listopad 1937, R. 1, nr 3, s. 5–8. Por. tenże, *Ptaki leśne w zimie*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, luty 1938, R. 1, nr 6, s. 1–2.

⁶⁰ H. Szafranówna, *Jaś i ptaszki*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, listopad 1937, R. 1, nr 3, s. 8–9.

⁶¹ W. Kulesza, *O rozpoznawaniu drzew w stanie bezlistnym*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, luty 1938, R. 1, nr 6, s. 2–4.

⁶² J. Mondelska, *O wiązcie i dzięciolach*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, maj 1938, R. 1, nr 9, s. 3–4.

⁶³ B. Dyakowski, *Grzebacz i Złotolitka. Ze wspomnień wakacyjnych*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, czerwiec 1938, R. 1, nr 10, s. 1–4.

⁶⁴ T. Karpowicz, *Gdzie wy?*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, czerwiec 1938, R. 1, nr 10, s. 4–7.

⁶⁵ E. Jarmulski, *Psi ząb (Erythronium Denis Canis)*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, czerwiec 1938, R. 1, nr 10, s. 13–14.

⁶⁶ M. Mniszek Tchorznicki, *Mikita*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, październik 1938, R. 2, nr 2, s. 25–28.

⁶⁷ A. Wiśniewski, *Czaty na borsuka*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, grudzień 1938, R. 2, nr 4, s. 63–64.

⁶⁸ I. Potęga, *Zwierzęta w warszawskim ogrodzie zoologicznym w porze zimowej*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, styczeń 1939, R. 2, nr 5, s. 78–79.

⁶⁹ M. Pawlikowski, *Ptaszek na zawracie*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, marzec 1939, R. 2, nr 7, s. 112–113.

⁷⁰ Por. E. Jarmulski, *Jak się zaciągnąć do rycerzy żubra?*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży” wrzesień 1937, R. 1, nr 1, s. 6–7.

w pierwszym numerze miesięcznika i dzięki temu czytelnicy zapoznali się z działalnością tej sekcji, w poszczególnych porach roku (np. z takimi czynnościami, jak: pielęgnowanie roślin na terenie szkoły, zbiórka nasion, dokarmianie ptaków, wystawianie dla nich nowych domków w parku, praca w ogródkach klasowych). Poinformowano, że godłem sekcji jest wróbelek na błękitnym tle. Należą do niej przyjaciele przyrody, którzy m.in. witają powracające wiosną ptaki, zawieszają w miejscowym parku domki dla ptaków. Każda delegatka reprezentuje na zebraniu sekcji swoją klasę, zapoznaje inne uczennice z ważniejszymi uchwałami, czuwa nad ich wykonaniem⁷¹.

W listopadzie 1937 r. w miesięczniku opublikowano sprawozdanie z działalności Kółka Miłośników Przyrody, które działało w jednej ze szkół powszechnych w Poznaniu (nr 14), z którego wynika, że członkowie kółka opiekowali się przyrodą, czuwali, aby nie krzywdzono ptaków, nie niszczone ptasich gniazd oraz drzew i krzewów. Informowano również o działalności Kółka Przyrodniczego, które działało w Szkole Powszechnej nr 42 w Poznaniu. Członkinie kółka – uczennice klasy IVa (ogółem 40) uczestniczyły w zebraniach kółka w każdą sobotę (po lekcjach), dbały o rośliny w szkole, dokarmiały ptaki, planowały wycieczki przyrodnicze, oglądały obrazki/ilustracje z życia zwierząt, śpiewały piosenki o treści przyrodniczej. Natomiast w miejscowości Glisno (w powiecie chojnickim), mimo że nie było w szkole powszechnej kółka przyrodniczego, nauczyciele zachęcali uczniów do ochrony przyrody. Dzieci zbudowały ogółem 95 skrzynek lęgowych, wiosną 1934 r. zasadziły 50 drzewek, a w maju 1937 r. w ogrodzie szkolnym hodowały ziemniaki⁷². Członkowie i członkinie Kółka Miłośników Przyrody imienia Adolfa Dygasińskiego w Publicznej Szkole Powszechnej nr 20 w Poznaniu (uczniowie klas: VI i VII oraz absolwenci szkoły) opiekowali się kwiatami. Natomiast w ramach działalności Koła Ochrony Przyrody w Publicznej Szkole Powszechnej nr 1 w Świeciu nad Wisłą opracowywano referaty i omawiano program obchodów „Dnia Lasu i Ochrony Przyrody”⁷³.

W miesięczniku zapoznawano z działalnością: Kółka Rycerzy Żubra (skupiającego uczniów klas VI) w Szkole Powszechnej nr 1 w Lesznie Wielkopolskim, Kółka Przyrodniczego w Liceum Pedagogicznym w Inowrocławiu⁷⁴, Koła Przyjaciół Przyrody w Publicznej Szkole Powszechnej nr 4 im. Marii Konopnickiej w Grudziądzu, Koła Ochrony Przyrody i Miłośników Ptaków w miejscowości Kanie (w województwie lubelskim)⁷⁵, Kółka Przyrodniczego im. Dybowskiego w Państwowym Gimnazjum w Krotoszynie (działającego od drugiego półrocza roku szkolnego 1936/1937)⁷⁶, Kółka Przyrodniczego w Świeciu na Pomorzu

⁷¹ Por. *Roczny ramowy program pracy sekcji – Przyjaciół Przyrody – przy publ. szkole powszechnej nr 4 im. Marii Konopnickiej w Grudziądzu*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, wrzesień 1937, R. 1, nr 1, s. 18.

⁷² Por. *Z życia kółek*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, listopad 1937, R. 1, nr 3, s. 14.

⁷³ Por. *Z życia kółek*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, luty 1938, R. 1, nr 6, s. 15.

⁷⁴ Por. *Z życia kółek*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, grudzień 1937, R. 1, nr 4, s. 14.

⁷⁵ *Z życia kółek*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, styczeń 1938, R. 1, nr 5, s. 14.

⁷⁶ Por. *Z życia kółek*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, kwiecień 1938, R. 1, nr 8, s. 14.

i wspomnianego już Kółka Przyrodniczego w Szkole Powszechnej nr 42 w Poznaniu⁷⁷. Opisano obchody „Dnia Lasu” w Szkole Powszechnej nr 40 w Poznaniu, w której Kółko Miłośników Przyrody w związku z obchodami tego święta przygotowało referat pt. *Kochajmy las, chrońmy i szanujmy las* oraz wiersze okolicznościowe⁷⁸.

Jadwiga Dyakowska na łamach miesięcznika wymieniła następujące propozycje zagadnień teoretycznych dla kół młodzieży zajmujących się ochroną przyrody, które należy przemyśleć, przedyskutować podczas zebrań: ochrona lasu, ochrona wód rzecznych przed zanieczyszczeniem ściekami miejskimi i odpływami z fabryk, ochrona ryb i zwierzyny łownej⁷⁹. Można dodać, że w analizowanym miesięczniku podano informacje o działającym w Liceum Pedagogicznym w Lesznie Kółku Ochrony Przyrody, którego celem była ochrona drzew i krzewów na terenie szkoły, opieka nad ptakami zimą, a także popularyzacja idei ochrony przyrody oraz wdrażanie tej idei w praktyce dydaktyczno-wychowawczej w szkole ćwiczeń. Przygotowanie kandydatów na nauczycieli do prawidłowego szerzenia idei ochrony przyrody odbywało się w trzech sekcjach: popularyzującej (propagandowej), ochrony ptaków oraz fotograficznej. W roku szkolnym 1937/1938, w ramach działalności kółka przede wszystkim gruntownie poznawano problematykę ochrony przyrody, zapoznano się z działalnością Państwowej Rady Ochrony Przyrody w Polsce oraz ideą ochrania przyrody na świecie. Zaznajomiono się także z treścią rocznika pt. „Ochrona Przyrody” (wydawanego przez Państwową Radę Ochrony Przyrody w latach 1920–1937), zorganizowano obchody „Dnia Lasu” na terenie szkoły. Poza tym prenumerowano „Młodego Przyrodnika. Czasopismo dla młodzieży” oraz czynnie współpracowano z redaktorami tego periodyku⁸⁰.

W miesięczniku podnoszono również problem hodowli zwierząt w domu i w szkole. Uczniowie (klas V, VII) szkół powszechnych dzielili się z czytelnikami swoimi doświadczeniami w zakresie opieki nad ptakami zimą. Pisali o konieczności ich dokarmiania i przygotowywania skrzynek lęgowych, opiekowania się zranionymi ptakami⁸¹, a także o roślinach, które można hodować w akwarium⁸², takich jak: rogatek sztywny (*Ceratophyllum demersum*), moczarka kanadyjska (*Elodea canadensis*), mech wodny (*Fontinalis antipyretica*)⁸³. Przekazywano

⁷⁷ Por. *Z życia kółek*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, wrzesień 1938, R. 2, nr 2, s. 14–15.

⁷⁸ Por. *Z życia kółek*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, październik 1938, R. 2, nr 2, s. 30.

⁷⁹ Por. J. Dyakowska, *Gospodarcze znaczenie ochrony przyrody*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, styczeń 1938, R. 1, nr 5, s. 15.

⁸⁰ Por. *Z życia kółek*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, marzec 1938, R. 1, nr 7, s. 14.

⁸¹ Por. *Hodowle w domu i szkole*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, listopad 1937, R. 1, nr 3, s. 10–11.

⁸² E. Jarmulski, *Cibora w akwarium*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, marzec 1938, R. 1, nr 7, s. 11.

⁸³ Por. *Hodowle w domu i szkole*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, grudzień 1937, R. 1, nr 4, s. 9.

wiedzę o pokarmie dla mieszkańców akwarium⁸⁴, zwierzętach przeznaczonych do karmienia narybku: drobnych skorupiakach (należących do planktonu)⁸⁵, a także o konieczności przewietrzania akwarium⁸⁶. Napisano o hodowli owadów, takich jak: pływak żółto-brzeżek (*Dytiscus marginalis*) i ważka (*Libellula depressa*)⁸⁷ oraz o hodowli kameleona, żywiącego się mrówkami⁸⁸. Publikowano wykazy publikacji poświęconych problematyce hodowli ryb, roślin w ogrodzie i doniczkowych w pomieszczeniach szkolnych⁸⁹. W miesięczniku zawarto wskazówki dotyczące opieki nad ptakami⁹⁰.

Ochrona przyrody w Polsce i zagranicą

W miesięczniku prowadzono dział pt. *Ochrona przyrody i u nas i zagranicą* w celu zapoznania czytelników z wartością piękną ojczystego krajobrazu oraz dokonania w obszarze ochrony przyrody. Zachęcano młodzież do fotografowania i szkicowania przyrody chronionej, następnie przesyłania swych dzieł na adres redakcji miesięcznika. W tym dziale umieszczano spisy oraz informacje o roślinach chronionych, takich jak np. szarotka alpejska (*Leontopodium alpinum*), lilia złotogłów (*Lilium martagon*), które jeszcze nie były wówczas chronione w Polsce, ale objęto je ochroną w Niemczech⁹¹. Wymieniono rośliny zielone, które należałoby chronić w Polsce: widłaki, śnieżyce, szafrany (krokusy), ostnice storczyki, pełniki, sasanki, miłki, rosiczki, kotewki, goryczki⁹². Napisano o ochronie dziko rosnących roślin⁹³, także o zwierzętach chronionych w Polsce, takich jak: niedźwiedź (*Ursus arctos* L), łось (*Alces alces* L) oraz o rysiu (*Lynx lynx* L) i żbiku (*Felis silvestris* L),

⁸⁴ *Hodowla w domu i w szkole*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, styczeń 1938, R. 1, nr 5, s. 9.

⁸⁵ Por. R. Roszczak, *Hodowle pomocnicze*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, luty 1938, R. 1, nr 6, s. 10–11.

⁸⁶ Por. *Hodowla w domu i w szkole*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, październik 1938, R. 2, nr 2, s. 29.

⁸⁷ *Hodowla w domu i w szkole*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, maj 1938, R. 1, nr 9, s. 9.

⁸⁸ *Hodowla w domu i w szkole*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, listopad 1938, R. 2, nr 9, s. 46.

⁸⁹ *Hodowla w domu i w szkole*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, kwiecień 1938, R. 1, nr 8, s. 11.

⁹⁰ Por. *Na tropie przyrody*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, listopad 1937, R. 1, nr 3, s. 13.

⁹¹ Por. *Ochrona przyrody u nas i zagranicą*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, wrzesień 1937, R. 1, nr 1, s. 16.

⁹² Por. tamże.

⁹³ J. Dyakowska, *Ochrona dziko rosnących roślin i okazałych kwiatów*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, maj 1938, R. 1, nr 9, s. 12.

objętych całkowitą ochroną w Niemczech⁹⁴. W omawianym dziale umieszczono informacje o gnieźdzeniu się rzadkich ptaków w Polsce, takich jak: czapla siwa, bocian czarny, puchacz, żuraw. Zaznaczono, że ptaki korzystają w Polsce tylko z ochrony lokalnej i czasowej. Zapoznawano z zagadnieniem ochrony przyrody w Bułgarii, Niemczech, Stanach Zjednoczonych. Opublikowano uchwały Międzynarodowego Komitetu Ochrony Ptaków w Brukseli (z kwietnia 1937 r., który składał się wówczas z czterech osób, wśród których był prof. M. Siedlecki⁹⁵) oraz wyjątki ustawy o ochronie przyrody z 10 marca 1934 r.⁹⁶ W miesięczniku zawarto informacje dotyczące pierwszych zarządzeń ochronnych w Polsce w epoce średniowiecza⁹⁷. Wskazywano również na przestrzeganie wymagań dotyczących ochrony przyrody przez inżynierów, którzy budowali autostrady w Niemczech⁹⁸. Zalecano młodzieży wyszukiwanie i przechowywanie wyjątków z dzieł literackich związanych z problematyką ochrony przyrody⁹⁹. Jadwiga Dyakowska zaznaczała ze zwyczajami panującymi w szkołach szwajcarskich – urządzania (w ciągu roku szkolnego) jednego dnia pracy na rzecz ochrony przyrody. Dyakowska uzasadniała wychowawczą wartość tego zwyczaju oraz zachęcała czytelników miesięcznika do organizowania takiego dnia pracy w Polsce – w związku ze „Świętem Lasu” (pod koniec kwietnia każdego roku) lub osobno¹⁰⁰.

Na wewnętrznej stronie okładki piątego numeru miesięcznika opublikowano *Rezolucję w sprawie ochrony Tatr uchwaloną na nadzwyczajnym zebraniu Koła Przyrodników U. P. dnia 13 grudnia 1937 r.*, która wyrażała protest wobec budowy dróg, autostrad, schronisk na obszarze Tatr, prac sprzecznych z zasadami ochrony przyrody¹⁰¹. We wrześniu 1938 r. poinformowano o publicznym zgromadzeniu/zebraniu, które odbyło się 3 czerwca 1938 r. w Domu Katolickim w Krakowie. Zgromadzenie zorganizowali: Polskie Towarzystwo Tatrzańskie, Liga Ochrony Przyrody, Polskie Towarzystwo Przyrodników im. Kopernika i Polskie Towarzystwo Krajoznawcze. Celem zebrania, któremu przewodniczył tatarnik, miłośnik przyrody dr Tadeusz Kowalski, było wyrażenie sprzeciwu wobec projektowanych w lecie 1938 r. inwestycji związanych z budową dróg i kolejki w Tatrach,

⁹⁴ Por. *Ochrona przyrody u nas i zagranicą*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży” październik 1937, R. 1, nr 2, s. 13.

⁹⁵ Por. *Ochrona przyrody u nas i zagranicą*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, listopad 1937, R. 1, nr 3, s. 12.

⁹⁶ Zob. *Ochrona przyrody u nas i zagranicą*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, grudzień 1937, R. 1, nr 4, s. 10.

⁹⁷ *Ochrona i osobliwości naszej przyrody*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, styczeń 1938, R. 1, nr 5, s. 10.

⁹⁸ Por. *Ochrona przyrody u nas i zagranicą*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, maj 1938, R. 1, nr 9, s. 12.

⁹⁹ Por. *Ochrona przyrody u nas i zagranicą*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, luty 1938, R. 1, nr 6, s. 11.

¹⁰⁰ Por. *Ochrona przyrody u nas i zagranicą*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, marzec 1938, R. 1, nr 7, s. 12.

¹⁰¹ Por. *Rezolucja w sprawie ochrony Tatr uchwalona na nadzwyczajnym zebraniu Koła Przyrodników U. P. dnia 13 grudnia 1937 r.*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, styczeń 1938, R. 1, nr 5, wewnętrzna strona okładki.

sprzecznych z projektem Parku Narodowego w Tatrach. Podczas zebrania ogłoszono referaty, odczytano list profesora Władysława Szafera, dyskutowano o konieczności podjęcia zdecydowanych działań w obronie przed zniszczeniem krajobrazu Tatr. Opublikowano rezolucję wnoszącą sprzeciw mieszkańcom Krakowa w tej sprawie oraz prośbę o wydanie aktów normatywnych (ustaw, zarządzeń), wstrzymujących dalsze niszczenie krajobrazu Tatr, przyrody i kultury góralskiej¹⁰². W tym samym numerze miesięcznika napisano, że w Holandii (pomimo uprzemysłowienia tego kraju) nikt nie wyrębuje drzew¹⁰³. Należy dodać, że również umieszczano (w przedmiotowym dziale) ilustracje, fotografie zabytków przyrody, roślin objętych ochroną wraz z informacjami o nich. Egzemplifikację stanowi wykonane przez Jarosława Urbańskiego zdjęcie szarotki (*Leontopodium alpinum*), która jest ozdobą Tatr¹⁰⁴.

„Dzień Lasu i Ochrony Przyrody”

Na łamach miesięcznika informowano czytelników o obchodach „Dnia Lasu i Ochrony Przyrody” 24 kwietnia 1937 r. W tym święcie udział wzięli harcerze, młodzież szkół powszechnych i średnich. Zorganizowano wycieczki do lasu, ogrodu i na pole – celem doświadczenia nowych przeżyć wiążących człowieka z przyrodą. W szkołach odbyły się także inscenizacje oraz pogadanki przyrodnicze. Młodzież zobowiązywała się do dokarmiania ptaków zimą, budowania dla nich skrzynek i karmników¹⁰⁵. O „Dniu Lasu i Ochrony Przyrody” napisano również w kwietniu 1938 r. podkreślając, że w Polsce to święto przypada na ostatnią sobotę lub niedzielę kwietnia. Podano adresy oddziałów Ligi Ochrony Przyrody¹⁰⁶, zachęcając czytelników do zgłaszania się po materiały popularyzujące problematykę ochrony przyrody. Opublikowano tekst przyrzeczenia (obietnicy zbiorowej) dotyczący: opieki nad roślinami w domu, szkole i otoczeniu, opiekowania się lasem, parkiem, ogrodem, a także budowania skrzynek lęgowych dla ptaków, troszczenia się o zwierzęta domowe¹⁰⁷.

¹⁰² Por. *Ochrona przyrody u nas i zagranicą*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, wrzesień 1938, R. 2, nr 1, s. 11–12.

¹⁰³ Por. *Drogi w Holandii*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, wrzesień 1938, R. 2, nr 1, s. 12.

¹⁰⁴ *Zabytki naszej przyrody*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, maj 1939, R. 2, nr 9, s. 142.

¹⁰⁵ Por. *Jak obchodzono w Poznaniu „Dzień Lasu i Ochrony Przyrody”*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, październik 1937, R. 1, nr 2, s. 10.

¹⁰⁶ Poznań, ul. Słowackiego 4–6; Toruń, ul. Rybaki 27; Kraków, ul. Lubicz 46; Lwów, ul. Św. Marka 1; Wilno, ul. Zakrętowa 23.

¹⁰⁷ *Ochrona przyrody u nas i zagranicą*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, kwiecień 1938, R. 1, nr 8, s. 12.

W kwietniu 1939 r. wydrukowano (ilustrowany wizerunkami starych dębów – zabytków przyrody) artykuł o „Święcie Lasu”, w którym prof. Adam Wodiczko napisał, że celem obchodów tego święta (w ostatnią sobotę kwietnia) jest uświadomienie młodzieży, przypominanie „szerokim kołom społeczeństwa jak wielkie znaczenie ma las dla nas i przyszłości kraju oraz budzenie miłości do drzew i lasu, zachęcanie do ich ochrony i pielęgnowania”¹⁰⁸. Zwłaszcza, że obszary leśne są niezbędne do utrzymania równowagi w przyrodzie i dla ludzkiego zdrowia¹⁰⁹. Zamieszczono także *Odezwę do młodzieży w „Dniu Lasu i Ochrony Przyrody”*, w której sformułowano pytania dotyczące problematyki ochrony przyrody¹¹⁰.

Zakończenie

Wydawany (w cenzurze: od września 1937 r. do czerwca 1939 r.) miesięcznik pt. „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży” pełnił funkcję edukacyjną oraz informacyjną, jednocześnie środowisko młodych miłośników przyrody. Systematycznie prowadzono w nim kilka działów, które służyły zarówno teoretycznym, jak i aplikacyjnym aspektom upowszechniania i wdrażania wiedzy przyrodniczej oraz idei ochrony przyrody.

Na łamach tego periodyku publikowano artykuły o problematyce przyrodniczej oraz dotyczące ochrony przyrody, sprawozdania z obchodów „Święta Lasu i Ochrony Przyrody”, informowano o działalności w zakresie ochrony przyrody w Polsce i za granicą, a także w ramach kółek miłośników przyrody, które działały w wielu szkołach w okresie Drugiej Rzeczypospolitej. Uwrażliwiano młodych czytelników na los chorych i głodnych zwierząt, na znaczenie prawidłowych z nimi relacji (m.in. napisano o psie jako najwierniejszym przyjacielu człowieka)¹¹¹. Można dodać, że w miesięczniku publikowano także zadania konkursowe, krzyżówki, rebusy, prowadzono kącik fotograficzny i zachęcano do fotografowania flory i fauny. W wielu numerach miesięcznika, na wewnętrznej stronie okładki znajdowały się spisy książek o treści przyrodniczej dla młodzieży, wydane nakładem Księgarni św. Wojciecha¹¹². Były to prace polskich i zagranicznych autorów,

¹⁰⁸ A. Wodiczko, *Dzień Lasu*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, kwiecień 1939, R. 2, nr 8, s. 113.

¹⁰⁹ Tamże, s. 114.

¹¹⁰ W *Odezwie do młodzieży w „Dniu Lasu i Ochrony Przyrody”* napisano, że w sprawach dotyczących ochrony przyrody w szkole informacji udziela Zrzeszenie Opiekunów Miłośników Przyrody, przy Lidze Ochrony Przyrody w Poznaniu, ul. Słowackiego 4–6 (telefon 7280). Por. „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, kwiecień 1939, R. 2, nr 8, s. 128.

¹¹¹ *Pies*, „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, czerwiec 1939, R. 2, nr 10, s. 160.

¹¹² Zob. „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, listopad 1937, R. 1, nr 3, zewnętrzna strona okładki. Por. „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, wrzesień 1938, R. 2, nr 1, okładka.

m.in. J. Antoniewiczówny, Z. Bohuszewiczówny, A. E. Brehma, B. Dyakowskiego, D. Gayówny, H. Grotowskiej. Spisy zawierały dzieła, które ukazały się w ramach „Biblioteczki Przyrodniczej”, wydawanej pod redakcją Zofii Bohuszewiczówny¹¹³ przez Drukarnię i Księgarnię św. Wojciecha w Poznaniu. Należy dodać i podkreślić zarazem, że wśród wielu autorów artykułów można wymienić znanych profesorów: A. Wodzickę, W. Kuleszę, J. Paczoskiego, J. Sokołowskiego – którzy nie tylko należeli do grona miłośników przyrody, lecz także byli znanymi działaczami ochrony przyrody w Drugiej Rzeczypospolitej.

¹¹³ „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, kwiecień 1938, R. 1, nr 8, wewnętrzna strona okładki. Por. „Młody Przyrodnik. Czasopismo dla młodzieży”, kwiecień 1939, R. 2, nr 8, s. 129.